Álit

í

løgtingsmáli nr. 74/2022: Uppskot til løgtingslóg um broyting í løgtingslóg um dagstovnar og dagrøkt (Pengarnir fylgja barninum)

Árni Skaale, Bárður á Lakjuni, Beinir Johannesen, Elsebeth Mercedis Gunnleygsdóttur, Jacob Vestergaard og Jørgen Niclasen, løgtingsmenn, hava vegna Fólkaflokkin lagt málið fram 7. mars 2023, og eftir 1. viðgerð tann 16. mars 2023 er tað beint Mentanarnevndini.

Nevndin hevur viðgjørt málið á fundi 21. og 26. apríl 2023.

Undir viðgerðini av málinum hevur nevndin havt fund við Kommunufelagið, Føroya Pedagogfelag, Dagstovnaráðið, Felagið Føroyskir Sálarfrøðingar og landsstýrismannin í barna- og útbúgvingarmálum saman við Gigni.

Undir viðgerðini av málinum hevur nevndin býtt seg í ein meiriluta og ein minniluta.

Meirilutin (Sólvit E. Nolsøe, Jóhannis Joensen, Erling Eidesgaard, Liljan Weihe og Súsanna Bertholdsen) hevur hesar viðmerkingar:

Øll eru á einum máli um, at børn og foreldur eiga at hava møguleikan at vera heima saman sum longst. Øll eru ikki á einum máli um, hvussu hetta skal skipast frá almennari síðu, og hvør leistur er frægast.

Skipanin, ið vit brúka í Føroyum í dag, er barsilsskipanin, ið øll eru glað fyri, og sum yvirskipað riggar væl. Seinastu árini hevur verið arbeitt miðvíst við at leingja barsilstíðarskeiðið, júst við tí endamáli at geva foreldrum og børnum møguleika at vera saman sum longst.

Samgongan hevur sett sær fyri at bøta um møguleikar hjá foreldrum og børnum at vera saman í eitt longri tíðarskeið enn verandi barnsburðarskipan loyvir. Í samgonguskjalinum stendur at:

Barsilsskipanin verður broytt til eina smidligari skipan, har til ber hjá foreldrum at leggja barsilsstíðina til rættis eftir egnum ynski og tørvi.

Meirilutin heldur, at hetta samsvarar við somu ætlan, sum uppskotið hjá Fólkaflokkinum leggur upp til. Landsstýrismaðurin í umhvørvismálum, Ingilín D. Strøm, sum varðar av barsilsskipanini, hevur fyrr úttalað seg um, at hon fer at arbeiða við málinum.

Út frá tí, at samgongan hevur sett sær fyri at loysa málið, og at landsstýrið arbeiðir við málinum, mælir meirilutin í nevndini til at fella uppskotið.

Við hesum viðmerkingum tekur meirilutin ikki undir við málinum og mælir Løgtinginum til ikki at samtykkja uppskotið.

Minnilutin (Bárður á Lakjuni og Magnus Rasmussen) hevur hesar viðmerkingar:
Uppskotið snýr seg um at geva kommununum eina heimild – eitt amboð – til betur at kunna skipa barnaansingarøkið, sum, um heimildin verður nýtt, fer at geva foreldrum ein nýggjan valmøguleika, tá tað snýr seg um fyrstu árini hjá barninum.

Tørvur er á, at foreldur kunnu fáa størri frælsi at skipa sín gerandisdag, og hetta uppskotið er ein liður í hesum, at geva foreldrum størri frælsi og smidleika at leggja til rættis, hvussu barnaansing teirra skal skipast. Uppskotið ásetur eina heimild til kommunurnar at rinda part av kostnaðinum fyri stovnspláss til foreldur, um tey velja at ansa egnum børnum heima. Hetta verður gjørt út frá meginregluni um, at pengarnir skulu fylgja barninum. Talan er um skattafría veiting, sum í mesta lagi kann vera 70% av ansingarkostnaðinum í einstøku kommununi, og eftirløn skal rindast av veitingini.

Líknandi skipanir eru galdandi í nøkrum av grannalondum okkara.

Undir viðgerðini hevði nevndin fund við Føroya Kommunufelag, Føroya Pedagogfelag, Dagstovnaráðið, Felagið Føroyskir Sálarfrøðingar, Gigni og landsstýrismannin í barna- og undirvísingarmálum, Djóna Nolsøe Joensen.

Hóast partarnir, ið vórðu hoyrdir í málinum, vóru ymiskir á máli um, nær barnið kensluliga er til reiðar at fara heimanífrá og verða skilt frá sínum primeru umsorganarpersónum – foreldrunum – so var áhugavert at hoyra, at flest allir viðkomandi hoyringarpartar innan økið vóru samdir um, at sum nú er, er tað ov tíðliga. Tað er ov tíðliga at lata eitt barn á stovn, tá tað bert er 10-12 mánaðir gamalt. Hetta samsvarar eisini væl við tað, sum eitt nú høgt virdir danskir granskarar føra fram.

Berlingske.dk skrivar soleiðis í grein frá 2019: *"Samtidig stiller flere af landets førende børneforskere og sagkyndige gennem de seneste 30 år nu også grundlæggende spørgsmål ved et af de allermest fundamentale aspekter ved vores velfærdssamfund. Som tidligere formand for Børns Vilkår cand.pæd. og psykolog John Halse formulerer det: -Adskillelsen mellem en far eller mor og et barn er et af livets første store dramaer, og det drama udspiller sig i de danske daginstitutioner, fordi det måske er fundamentalt unaturligt at overlade sit barn til fremmede individer så tidligt, som vi gør."*

Norðurlond – har ímillum eisini Føroyar – teljast millum tey lond, har børnini fara heilt ung á barnaansingarstovn. Hjá allarflestu okkara er støðan tann, at vit eru noydd at loypa innaftur í sonevnda "hamstarahjólið", tí serliga fíggjarligu umstøðurnar loyva okkum ikki at verða heima í longri tíðarskeið, enn barsilsfarloyvið loyvir. Júst her hevði eitt uppskot sum hetta verið ein góð hjálp. Tí spurningurin eigur altíð at vera, hvat ið er best fyri barnið og fyri familjuna sum heild.

Høvuðsendamálið við uppskotinum er, sum nevnt, at geva foreldrunum møguleika til í størri mun at vera saman við sínum barni fyrstu árini, og tað eru fleiri fyrimunir við hesum. Eitt nú fer tað at gerast fíggjarliga betur møguligt hjá foreldrum at vera um sítt barn eitt sindur longri enn bert í barsilsfarloyvistíðarskeiðnum. Foreldur fáa meiri tíð saman við barni sínum. Barnið fær tættari tilknýti til primeru umsorganarpersónar sínar – foreldrini. Hetta er ein so ómetaliga týdningarmikil førningur víðari í lívinum – hjá barninum fyrst og fremst, men sanniliga eisini hjá foreldrunum, har serliga mamman, ið hevur borið, átt og føtt barnið, hevur tørv á at koma fyri seg aftur.

Aðrir fyrimunir eru eisini – eitt nú kann ein slík skipan vera sjúkufyribyrgjandi hjá barninum, tí flest øll børn eru ofta sjúk ta fyrstu tíðina á stovni. Ein slík skipan kann eisini taka eitt ávíst trýst av barnaansingarskipanini, nú tað í fleiri kommunum er trot á bæði námsfrøðingum og stovnsplássum. Haraftrat er vert at hava í huga, at tá støðan á barnaansingarøkinum er so strongd, sum hon tykiskt vera í støðum í løtuni, ja, so er støðan avgjørt ikki nøktandi hjá hvørki barni ella foreldrum. Per Schultz Jørgensen (1933-2022), professor emeritius og fyrrverandi formaður fyri Børnerådet í Danmark, er siteraður soleiðis í grein frá 2019: *"Når vi har børn helt ned i timånedersalderen i instutition, bliver við nødt til at være meget opmærksomme på omsorg og nærhed, for sænker vi kvaliteten for meget, kan det få konsekvenser langt op i livet."*

Undir hoyringunum varð fört fram, at ein vansi við einum uppskoti sum hesum kundi verið, at børn, ið hava serligan tørv, og børn, sum eru í vanda fyri at detta niðurímillum í skipanini, ikki nóg tíðliga og skjótt verða loftað. Hetta eru góðar og neyðugar grundgevingar, tí umráðandi er, at slík børn og slíkar familjur fáa ta hjálp, teimum tørvar, so skjótt, sum møguligt. Stovnurin, Gigni, tekur sær longu av at vitja heimini frá tí, at barnið verður føtt, og til tað er 18 mánaðir. Eru viðurskifti í familjuni, sum Gigni metir ikki eru nøktandi, so heldur Gigni fram so leingi, sum stovnurin metir tørv vera á at vitja og ráðgeva familjuni. Tíðarskeiðið á 18 mánaðir kundi verið longt til 3 ár fyri øll, soleiðis at allar familjur fáa eitt ávíst tal av vitjanum, áðrenn børnini verða útskrivað. Í øllum førum átti ein skipan, ið kann gagna teimum allarflestu, ikki at verið vrakað, hóast vandi er fyri, at onkur fellur niðurímillum. Havast skal í huga, at tað finnast eisini tey, sum koma illa fyri í teimum skipanum, ið longu eru galdandi. Og tað kann væl hugsast, at júst ein slík skipan, sum her er í uppskoti, hevði givið meiri rúmd fyri teimum í skipanini, ið hava serligan tørv.

Samanumtikið kann sigast, at um kommunurnar fáa heimildina, so kann hetta føra til, at foreldur fáa ein møguleika fyri meiri smidleika í gerandisdegnum. Einum smidleika, sum kann virka fyri at fyribyrgja strongd og ”hamstarahjóls-tilveru” hjá smábarnafamiljum.

Við hesum viðmerkingum tekur minnilutin undir við málinum og mælir Løgtinginum til at samtykkja uppskotið.

Mentanarnevndin, 4. mai 2023

Sólvit E. Nolsø formaður	Jóhannis Joensen næstformaður	Erling Eidesgaard
Magnus Rasmussen	Liljan Weihe	Súsanna Bertholdsen
	Bárður á Lakjuni	